

تجلی مؤلفه‌های اخلاقی در پیوند اجتماعی مردم و مکان در خانه های سنتی

مرمر داودزاده، دکتر فریبا البرزی*، دکتر جمال الدین سهیلی

گروه معماری، واحد قزوین، دانشگاه آزاد اسلامی، قزوین، ایران

(تاریخ دریافت: ۹۸/۱۰/۰۷، تاریخ پذیرش: ۹۸/۱۲/۸)

چکیده

زمینه: توجه به کرامات انسانی و پیوندهای انسانی که بین ابنیه سنتی و مردم بر اساس توصیه های اخلاقی اسلامی که بر گرفته از اصول اسلامی می باشد از نکات بسیار معنادار در جهت روند شکل گیری و کالبد خانه های سنتی می باشد مسکن سنتی براساس مؤلفه های اخلاقی و آموزه های اسلامی خلق می شوند و معمار سنتی تا حد امکان در روند شکل گیری به اصول، قواعد و روش های احداث توجه نموده است. پرسشی که در این تحقیق مطرح می شود عبارت است از: تجلی مؤلفه‌های اخلاقی در پیوند اجتماعی مردم و مکان در خانه سنتی چگونه است؟ روش تحقیق از نوع تاریخی - تفسیری و روش جمع آوری اطلاعات از نوع اسنادی و میدانی می باشد.

نتیجه گیری: نتایج پژوهش نشان می دهد که توصیه های اخلاقی در پیوندهای اجتماعی مردم و مکان خانه های سنتی از آن توجه بوده است و تأثیرات آن در قالب توجه به نیازهای انسانی و نظم و انتظام و ایجاد آرامش و آداب و معاشرت و همبستگی بین مردم و احترام به هم‌نوع تجلی یافته است.

کلیدواژه‌گان: اخلاق، پیوندهای اجتماعی، مکان، مردم، خانه های سنتی.

سر آغاز

خانه فضایی است که انسان در آن رشد می کند و تربیت می یابد و در آن انسان احساس آرامش و تعلق پیدا می کند. معماری خانه معاصر می تواند با یافتن مؤلفه های اخلاقی در پیوندهای اجتماعی مردم و مکان در شکل گیری شخصیت انسان ها و حتی رفتارهایشان اهمیت ویژه ای داشته باشد. تحلیل خانه های سنتی^۱ ایران به عنوان بخشی از ارزشمندترین و باهویت ترین آثار معماری و فرهنگی ایران اهمیت فراوان دارد. یکی از رسالت های طراحان و معماران خلق رابطه ای متناسب بین انسانها و کالبد اطرافشان است. برای نیل به این هدف خالقان فضا باید درک صحیحی از رفتار انسان در محیط های متفاوت داشته باشند. به نحوی که پیوند انسان و مکان را قوی تر سازند(۱). در این مقاله با بهره گیری از آیات قران و روایات ائمه با توجه به نظریه پیوندهای اجتماعی هیرشی به بازشناسی الگوی مؤلفه های اخلاقی در مسکن سنتی پرداخته می شود.

مفهوم اخلاق

اخلاق جمع خلق و به معنای خوی، طبع، رفتار و همچنین سرشت باطنی است که تنها با دیده بصیرت قابل درک است و ملکه‌ای است که باید در نفس آدمی رسوخ کند و در ظل مداومت بر اعمال صالح و تکرار آن در مسیر صحیح هدایت و تقویت شود (۲ و ۳).

در یک جامعه با ثبات تمامی افراد به ارزش ها معتقدند که آنان را از طریق انتظارات متقابل، قادر به همسازی رفتارها با یکدیگر می سازد. چنین اعتمادی (که ویژگی اجتماع های مبتنی بر اصول اخلاقی است) افراد را قادر می سازد تا به کردار و رفتارشان سمت و سو بخشند (۴). اخلاق اجتماعی^۲ به مثابه پایه‌ای جهت رشد و بالندگی محیط انسانی و توفیق آنان در ایجاد جامعه‌ای سالم قلمداد می‌شود که در پرتو محاسن و خلقیات حمیده، موجبات تحکیم روابط اجتماعی^۳ را فراهم می‌آورد و حیات اجتماعی^۴ را در مسیر تعالی و تکامل، به کام انسان گوارا می‌سازد. بر اساس آن رابطه‌ی معناداری بین اخلاق و دین برقرار می‌سازد. خداوند با ایجاد این قواعد در عالم بستری فراهم کرده که انسان با اجرای آنها، به سعادت واقعی مطابق با فطرتش رهنمون شود(۵).

مؤلفه‌های اخلاق اجتماعی

مقصود از مؤلفه‌های اخلاق اجتماعی، گزاره‌هایی است مبتنی بر فضیلت و برخوردار از یک سلسله «اهداف معنوی»^۵ یا «ارزش معنوی» که انسان و جوامع انسانی با عمل و کاربرد آنها در عرصه‌ی اخلاق به تعالی و کمال دست یافته درون خود را پاک و محیط اجتماعی را آراسته می‌سازد.

نویسنده مسؤل: نشانی الکترونیکی: faalborzi@yahoo.com

این مؤلفه‌ها و پیوند افراد با جامعه برقرار است. به طوریکه هر چه این مؤلفه‌ها در جامعه تقویت شود آسیب اجتماعی کاهش می‌یابد (۱۳). اگر افراد جامعه به قوانین و هنجارهای اجتماعی که رفتارشان اجتماعی که رفتارشان را به عنوان مناسب و نامناسب تعریف می‌کند بی‌اعتنایی کنند فعالیتشان متوقف یا دچار هرج و مرج خواهد شد (۱۴). در مسکن سنتی توجه به مسائل اخلاقی از نکات قابل توجه بوده تا از حیطه مشخص شده اخلاقیات در جامعه خارج نگردد. در حقیقت معماری ایران از دیر باز دارای چند اصل اخلاقی مطابق با اصول اسلام بود که به خوبی در خانه های سنتی نمایان گردید (۱۵).

دل بستگی به مکان

حس مکان که بر پایه حس خوشایند هماهنگی و آشنایی با محیط، در پی ادراک معانی آن شکل می‌گیرد. موجب انسانی شدن فضا و در نتیجه برقراری و افزایش مقبولیت و تمایل افراد به حضور و بهره برداری از مکان می‌شود به گونه ای که نقشی تعیین کننده در میزان جذب مخاطبان و انجام فعالیت در فضا دارد، عاملی که حیات یا مرگ فضا وابسته بدان است (۱۶). حس مکان از مجموع ویژگی های محیطی و الگوهای ذهنی افراد تشکیل شده است این مفهوم از برآیند خصوصیت های محیط کالبدی و ارزیابی این خصوصیت ها توسط استفاده کنندگان از مکان شکل گرفته و از فردی به فرد دیگر متفاوت است (۱۷). دل بستگی به مکان از سطوح حس مکان است که در این سطح، فرد ارتباط عاطفی پیچیده با مکان دارد. مکان برای او معنا دارد و مکان محور فردیت است و تجارب جمعی و هویت فرد در ترکیب با معانی و نمادها به مکان شخصیت می‌دهد در این حالت بر منحصر به فرد بودن مکان و تفاوت آن با دیگر مکان‌ها تأکید می‌شود (۱۸). فعالیت‌های حاکم در یک محیط برابر اساس عوامل اجتماعی، کنش‌ها و تعاملات عمومی انسان‌ها تعریف می‌کنند (۱۹). در طراحی هر یک از متغیرهای رنگ، شکل، بافت، مقیاس و نوع ساماندهی براساس نیازهای انسانی و تأمین نوع فعالیت از اهمیت خاصی برخوردار می‌شوند (۲۰).

مشارکت اجتماعی

این مؤلفه بیانگر مشارکت و تعاملات اجتماعی^۸ در نقش‌ها و فعالیت‌های اجتماعی است. مشارکت در فعالیت‌های عرفی، پیوند فرد را با ارزش‌ها و قواعد جامعه افزایش می‌دهد. به این صورت که فرد در حین انجام این فعالیت‌ها، ارزش‌ها و هنجارهای عرفی را درونی کرده؛ ویژگی‌های سازگار کننده درونی تقویت می‌شود و در نتیجه به جامعه-پذیری^۹ افراد کمک می‌کند (۱۳). از جمله آثار و برکات مشارکت اجتماعی این است که مردمان اهل مشارکت با مشارکت خود این پیام را می‌دهند که نسبت به سرنوشت خود بی‌تفاوت نیستند بلکه حساس اند و مسئولیت خود را در کنش‌های اجتماعی، اقتصادی و سیاسی پذیرفته اند. از سوی دیگر هر چه کنش اجتماعی سازمان یافته تر و نظام مندتر باشد سطح بالاتری از مشارکت را ایجاد می‌کند (۲۱).

همچنین به مثابه ارزش‌های اخلاقی با قالب معنویت و هماهنگی با فطرت الهی، روابط اجتماعی انسان‌ها را تنظیم و اعتقاد به مبدأ و معاد را در نهادشان زنده و پویا می‌گرداند، به طوری که بی‌توجهی بدان‌ها، جامعه‌ی انسانی و عواطف درونی^{۱۰} آن‌ها را به زوال و انحطاط کشانده و منجر به عدم اعتقادشان به مبدأ هستی و توحید خداوندی و در نتیجه گسترش روزافزون فساد می‌گردد (۶).

۱) موجب برقراری تعادل و موازنه ی اجتماعی گردیده و بین اعضای جامعه روابط دوستانه و مسالمت‌آمیز ایجاد می‌شود (۷).
 ۲) انسانیت افراد پاس داشته شده و کرامت انسانی در نهادهای بشری تقویت می‌یابد و پاسداشت دائمی آن نه به عنوان یک شعار میان تهی و سوژه ی قلم گردانی و نه از سر سهم خواهی و تقلیدی از جنبش چپ در جهان (۸) بلکه از روی ادب و احترام متقابل خواهد بود (۳). عشق به خداگرایی طلیعه‌ی همه امور در جامعه گردیده و اصلاح بین مردم برقرار می‌گردد و همسویی افراد در اهداف معین، اشتراک در سرنوشت و هدایت آن‌ها به راه سعادت، احساس مسئولیت^۷ و حقوق متقابل در رعایت قوانین و مقررات اخلاقی به عنوان اصول عملی موضوعه و نیز از مهم‌ترین ویژگی‌های اجتماعی آن محسوب می‌گردد (۹ و ۲۰).

اخلاق و معماری

معماری به سبب ماهیت خاص، ارتباط و تأثیر همه جانبه محیط و فضای طراحی شده توسط معمار بر روح، روان و فرهنگ مردم و جامعه تأثیر مستقیم دارد و یکی از اساسی‌ترین حرفه‌های مرتبط و درگیر با مفاهیم اخلاقی است. اخلاق ریشه در تمامی کارها و اندیشه‌های انسانی دارد و به سبب اهمیت آن در تمامی اصول معماری سنتی می‌توان تأثیر آن را استنباط کرد. رفتار انسان‌ها، خودآگاه یا ناخودآگاه تجلی ایده‌ها و ایده‌آل‌ها یا به عبارتی اندیشه‌ها و اعتقادات آنان در خلق اثر معماری بوده است؛ که ویژگی هنر اسلامی که همانا سازگار بودن این حرفه و هنر با روح اسلام یعنی همان توحید است را به همراه داشته است (۱۰). چنین حرفه‌ای، بیش از هر چیز به سودمندی معنوی اثر و مسئولیت در برابر سنت اجتماعی، تاریخی؛ طبیعی و کانون همه آن‌ها یعنی ذات باری تعالی می‌اندیشد (۱۱).

مؤلفه‌های اخلاق تأثیرگذار در پیوندهای اجتماعی^{۱۳}

یکی از راهکارهایی که بتوان نظم اجتماعی را حفظ کرد و باعث افزایش یکپارچگی اجتماعی شد، ایجاد اجتماعات منسجم در جامعه است که مهم‌ترین روش برای تحقق کل‌گرایی از طریق تشویق و تقویت «باهم بودن» و ایجاد پیوندهای اجتماعی جدید است تا بتواند از انفجار و از هم گسیختگی بافت اجتماعی جلوگیری کرد (۱۲). در خصوص رویکرد پیوند اجتماعی نظریه‌پردازانی از جمله هیرشی معتقدند: که چهار عامل مشارکت، تعهد، دل بستگی و باور در میزان پیوند فرد با جامعه و کاهش جرم مؤثر است. هر کدام از این عناصر همبستگی بالایی با بقیه دارد، به طوری که تضعیف یک عنصر موجب تضعیف شدن بقیه عناصر خواهد شد (۱۲). تراویس هیرشی بر این عقیده است که رابطه معناداری بین

باورها و اعتقادات

باور^{۱۰} به معنای پذیرش ارزش‌ها و هنجارهای اجتماعی است. مولفه-های باور، بیانگر پذیرش و اعتقاد فرد به اعتبار قواعد اخلاقی و اجتماعی، اعتقاد او به ارزش‌ها و هنجارهای اخلاقی جامعه و وفاداری-اش به آن است (۱۳).

باورها و اعتقادات بخشی از صورت‌های ذهنی آثار انسان هستند. بهره-گیری از فعالیت‌های جنبی که از باورها و اعتقادات مردمی نشأت گرفته باشد می‌تواند عامل موثر و راه‌گشایی باشد. مراسم‌ها و جشن‌های آیینی از جمله تعزیه‌خوانی و اجرای نمایش آیینی سنتی به عنوان عناصر زنده

و پویای فرهنگ هستند. جشن‌ها و مراسم آیینی و به طور کلی همه‌ی صورت‌های رفتاری آیینی و ملی عناصر سیالی هستند که به تبع ماهیت خود با همه‌ی اجزای دیگر در تماسند، آن‌ها را پیوند می‌دهند و فرهنگ و جامعه را استواری می‌بخشد. این فعالیت‌های آیینی باعث تداوم حیات فضاها و جمع‌ها می‌شود (۲۲). انبساط خاطر و شادی روح استفاده‌کننده که منشاء خیر برای معمار سنتی می‌گردد، هدفی است که به فراخور امکانات خانه‌های سنتی از غنی تا فقیر موجب ایجاد فضایی هماهنگ با الگوهای رفتاری شریعت شده است (۲۳).

جدول ۱: مولفه‌های اخلاقی در مسکن سنتی مسلمانان

توصیه‌های اخلاقی براساس آیات قرآنی	احادیث مربوط	مؤلفه‌های اخلاقی	نحوه تجلی مؤلفه‌های اخلاقی در مسکن سنتی
<p>وَلَا تَكُونُوا كَالَّذِينَ تَفَرَّقُوا وَاخْتَلَفُوا مِنْ بَعْدِ مَا جَاءَهُمُ الْبَيِّنَاتُ ۚ وَأُولَٰئِكَ لَهُمْ عَذَابٌ عَظِيمٌ (آل عمران، ۱۰۵)</p> <p>شما ای مؤمنان! مانند کسانی نباشید که پس از آنکه دلایل روشن برای آنان آمد [و حجت خدا بر آنان تمام شد] پراکنده [و گروه‌گروه] شدند و [در امر دین و احکام حق] اختلاف پیدا کردند، برای آنان [به سبب تفرقه و اختلاف] عذابی بزرگ است</p> <p>شما ای مؤمنان! مانند کسانی نباشید که پس از آنکه دلایل روشن برای آنان آمد [و حجت خدا بر آنان تمام شد] پراکنده [و گروه‌گروه] شدند و [در امر دین و احکام حق] اختلاف پیدا کردند، برای آنان [به سبب تفرقه و اختلاف] عذابی بزرگ است جز این نیست که همه مؤمنان با هم برادرند، پس بین برادرانتان [در وقوع نزاع و اختلاف] سازش و صلح ایجاد کنید، و از خداوند [اطاعت کرده، از محرماتش] بپرهیزید تا مورد رحمت قرار گیرید</p> <p>جز این نیست که همه مؤمنان با هم برادرند، پس بین برادرانتان [در وقوع نزاع و اختلاف] سازش و صلح ایجاد کنید، و از خداوند [اطاعت کرده، از محرماتش] بپرهیزید تا مورد رحمت قرار گیرید و بگو: پروردگارا! مرا در جایگاهی پرخیر فرود آر! که تو بهترین میزبانان هستی</p>	<p>هر خانه‌ای که میهمان بر آن وارد شوند فرشتگان وارثش نمی‌شوند [جامع الخیار ص ۳۷۸ از پیامبر اکرم]</p> <p>میهمان روزی خود را می‌آورد و گناهان اهل خانه را می‌برد [بحارالانوار، ج ۷۵ ص ۴۶۱، ج ۱ از پیامبر اکرم]</p> <p>میهمان روزی خود را می‌آورد و گناهان اهل خانه را می‌برد [بحارالانوار، ج ۷۵ ص ۴۶۱، از پیامبر اکرم]</p> <p>هر کس به خدا و روز قیامت ایمان دارد باید میهمانش را گرمی دارد [کافی، ج ۶ ص ۲۸۵، ج ۱ از پیامبر اکرم]</p>	<p>احترام به هموع</p>	<p>بزرگ بودن تالار و سفرخانه (ارج نهادن به مهمان)</p> <p>در نظر گرفتن فضای بیرونی برای برقراری ارتباط مناسب با مردم</p> <p>تزیینات اتاق مهمان (شاخص بودن اعضا) با با تزیینات خاص در جهت رعایت احترام و مردم داری اعضای مهمان مجزا به همراه آسایش و آرامش میهمان</p>
<p>وَلَا تَكُونُوا كَالَّذِينَ تَفَرَّقُوا وَاخْتَلَفُوا مِنْ بَعْدِ مَا جَاءَهُمُ الْبَيِّنَاتُ ۚ وَأُولَٰئِكَ لَهُمْ عَذَابٌ عَظِيمٌ (آل عمران، ۱۰۵)</p> <p>و شما مسلمانان مانند مللی نباشید که پس از آنکه آیات روشن برای هدایت آنها آمد راه تفرقه و اختلاف پیمودند، که البته برای آنها عذاب بزرگ خواهد بود. (آل عمران، ۱۰۵)</p> <p>وَأَعْتَصِمُوا بِحَبْلِ اللَّهِ جَمِيعًا وَلَا تَفَرَّقُوا ۚ وَاذْكُرُوا نِعْمَتَ اللَّهِ عَلَيْكُمْ إِذْ كُنْتُمْ أَعْدَاءً فَأَلَّفَ بَيْنَ قُلُوبِكُمْ فَأَصْبَحْتُمْ بِنِعْمَتِهِ إِخْوَانًا ۚ وَكُنْتُمْ عَلَىٰ شَفَا حُفْرَةٍ مِنَ النَّارِ فَأَنْقَذَكُمْ مِنْهَا ۚ كَذَٰلِكَ بَيِّنَ اللَّهُ لَكُمْ آيَاتِهِ لَعَلَّكُمْ تَهْتَدُونَ</p> <p>و همگی به ریسمان خدا [قرآن و اهل بیت علیهم‌السلام] چنگ زنید، و پراکنده [و گروه‌گروه] نشوید و نعمت خدا را بر خود یاد کرده [قلبا] مورد توجه قرار دهید؛ آن‌گاه که [پیش از بعثت پیامبر] با یکدیگر دشمن بودید، پس میان دل‌های شما پیوند برقرار کرد، در نتیجه به سبب رحمت او با هم برادر شدید و بر لب گودالی از آتش بودید ولی شما را از آن نجات داد، خداوند این‌گونه، نشانه‌های [لطف و رحمت] خود را برای شما توضیح می‌دهد تا هدایت شوید (آل عمران، ۱۰۳)</p>	<p>طَلَبُ التَّعَاوُنِ عَلَىٰ إِقَامَةِ الْحَقِّ دِيَانَةً وَاَمَانَةً؛ درخواست همکاری برای برپا کردن حق، نشانه دیانت و امانت [داری] است. منبع: عیون الحکم والمواعظ، ج ۵۵۶۳ .</p>	<p>همبستگی</p>	<p>سر سفره نشستن و خوابیدن در پشت بام و گذراندن اوقات فراغت در حیاط هنگام عصر</p> <p>شب نشینی روی تخت حوض نذری پختن رضه</p> <p>امام حسین (ع) احیای شب‌های قدر در حیاط</p>

دکتر فریبا البرزی و همکاران: تجلی مؤلفه‌های اخلاقی در پیوند اجتماعی مردم و مکان در خانه های سنتی

نحوه تجلی مؤلفه‌های اخلاقی در مسکن سنتی	مؤلفه‌های اخلاقی	احادیث مربوط	توصیه‌های اخلاقی براساس آیات قرآنی
<p>کاشت درخت و قرار دادن حوض در حیاط مرکزی خانه که ایجاد سایه کرده علاوه بر ملاحظات اقلیمی یادآور باغ بهشت ارتباط آزاد و مستقل و آرامش با طبیعت در فضای خصوصی خانه و برخورداری در خانه از فضای سرسبز و طبیعی حیاط</p>	<p>سرزندگی و شادابی</p>	<p>نگاه کردن به سفره موجب شادابی است (نهج البلاغه، حکمت ۴۰۰، از حضرت علی(ع))</p> <p>زندگی جز با سه چیز خوش نمی‌شود: هوای پاک آب گوارا و زمین نرم دوست (اماده زراعت) (تحفه العقول، ص ۳۲۰، از امام صادق (ع))</p>	<p>مَثَلُ الْجَنَّةِ الَّتِي وَعَدَ الْمُتَّقُونَ ۖ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ ۖ أُكْلُهَا دَائِمٌ وَظِلُّهَا ۖ تِلْكَ عُقْبَى الَّذِينَ اتَّقَوْا ۖ وَعُقْبَى الْكَافِرِينَ النَّارُ</p> <p>وصف بهشتی که به پرهیزگاران وعده داده‌اند این است که از زیر [درختان] آن نهرها جاری است، میوه‌ها و سایه‌هایش همیشگی است، این فرجام کسانی است که از خدا [اطاعت کرده، از محرماتش] پرهیز داشتند، و عاقبت کافران، آتش است (رعد، ۳۵)</p> <p>وَإِخْتِنَافِ اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ وَمَا أَنْزَلَ اللَّهُ مِنَ السَّمَاءِ مِنْ رِزْقٍ فَأَحْيَا بِهِ الْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا وَتَصْرِيفِ الرِّيحِ</p> <p>آیات لقوم یعقلون</p> <p>در رفت‌وآمد شب و روز، و آنچه خداوند از رزق [چون باران و برف] از آسمان فرستاده و به وسیله آن زمین را پس از مردنش زنده ساخته، و در تغییر [بادهای] از سویی به سوی دیگری، برای مردمی که [در حقایق هستی] اندیشه می‌کنند نشانه‌هایی است (جاثیه، ۵)</p> <p>وَهُوَ الَّذِي أَرْسَلَ الرِّيحَ بُشْرًا بَيْنَ يَدَيْ رَحْمَتِهِ ۖ وَأَنْزَلْنَا مِنَ السَّمَاءِ مَاءً طَهُورًا</p> <p>اوست که بادهای را پیشاپیش [باران] رحمتش مژده‌دهنده فرستاده، و از آسمان آبی پاک و پاکیزه‌کننده نازل کردیم (فرقان، ۴۸)</p> <p>أَلَمْ تَرَ أَنَّ اللَّهَ أَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَتُصْبِحُ الْأَرْضُ مُخْضَرَّةً ۗ إِنَّ اللَّهَ لَطِيفٌ خَبِيرٌ</p> <p>آیا ندانسته‌ای که خداوند آبی [فراوان و پرفایده] از آسمان نازل می‌کند، در نتیجه زمین سرسبز و خرم می‌شود؟ به راستی خداوند دقیق [و ریزنگر] و آگاه است (حج، ۶۳)</p>
<p>ترکیب کردن عملکردها و چند منظوره بودن فضاها (علاوه بر صرفه‌جویی در فضا، امکان انجام دادن فعالیت‌های مختلف را ایجاد می‌کند) سادگی و منعطف بودن فضاها (بودن فضاها و وسایل غیر لازم) مناسب برای تعداد افراد خانواده منظوره بودن فضاها، ترکیب چند عملکرد، نوع پذیری فضاها چند عملکردی</p>	<p>توجه به نیازهای انسانی</p>	<p>وَ أَوْحَيْنَا إِلَىٰ مُوسَىٰ وَأَخِيهِ أَنْ تَبَوَّءَا لِقَوْمِكَ مِمَّا مَبْرُورًا ۚ وَ اجْعَلُوا بُيُوتَكُمْ قِبْلَةً ۚ وَ اقِيمُوا الصَّلَاةَ وَ بَشِّرِ الْمُؤْمِنِينَ سوره یونس [۸۷].</p> <p>و به موسی و برادرش وحی کردیم که: «برای قوم خود، خانه‌هایی در سرزمین مصرآماده کنید؛ و خانه‌هایتان را مقابل یکدیگر [و متمرکز] قرار دهید؛ و نماز را برپا دارید؛ و به مؤمنان بشارت ده [که سرانجام پیروز می‌شوند].»</p> <p>وَ اللَّهُ جَعَلَ لَكُمْ مِنْ بُيُوتِكُمْ سَكَنًا وَ جَعَلَ لَكُمْ مِنْ جُلُودِ الْأَنْعَامِ بُيُوتًا تَسْتَخِفُّونَهَا يَوْمَ ظَعْنِكُمْ وَ يَوْمَ إِقَامَتِكُمْ وَ مِنْ أَصْوَابِهَا وَ أَوْبَارِهَا وَ أَشْعَارِهَا أَثَاثًا وَ مَتَاعًا إِلَىٰ حِينٍ (۸۰)</p> <p>و خدا برای شما از خانه‌هایتان محل سکونت [و آرامش] قرار داد؛ و از پوست چهارپایان نیز برای شما خانه‌هایی [خیمه‌هایی] قرار داد که روز کوچ کردن و روز اقامتتان، به آسانی می‌توانید آن‌ها را جابه‌جا کنید؛ و از پشم‌ها و کرک‌ها و موهای آن‌ها، برای شما وسایل زندگی تا زمان معینی قرار داد.</p> <p>وَ اذْكُرْنَ مَا يُتْلَىٰ فِي بُيُوتِكُنَّ مِنْ آيَاتِ اللَّهِ وَ الْحِكْمَةِ ۗ إِنَّ اللَّهَ كَانَ لَطِيفًا خَبِيرًا (۲۳۴)</p> <p>آنچه را در خانه‌های شما از آیات خداوند و حکمت و دانش خوانده می‌شود یادآور شوید؛ خداوند به اسرار دقیق آگاه و داناست.</p>	<p>خانه مؤمن از نی است و غذایش تکه‌های نان خشک و موی سرش پریشان و پیچیده، و لباسش کهنه و دلش خاشع است و سلامت را با هیچ چیز عوض نمی‌کند (مشکلات الانوار، ترجمه هوشمند و محمدی، ص ۶۷ از پیامبر اکرم)</p> <p>خانه مؤمن بهترین عبادتگاه مخصوصی است برای او. دیده‌اش در آن از نگاه بدان محفوظ است و هم زبان و جان و فرج او، راستی هو که نعمت خدا را به دل بفهمد، از طرف خداوند عزوجل مستحق فزونی نعمت گردد پیش از آنکه زبان به شکر گشاید و هر کس معتقد باشد که بر دیگری برتری دارد، هم او از متکبران است (تحفه‌الاولیاء، ج ۴، ص ۳۶۵، از امام صادق)</p>

توصیه‌های اخلاقی براساس آیات قرآنی	احادیث مربوط	مؤلفه‌های اخلاقی	نحوه تجلی مؤلفه‌های اخلاقی در مسکن سنتی
<p>إِنَّ اللَّهَ بِأَعْيُنِهِ لَيَمُرُّ بِكُمْ يَوْمَ تَأْتُوا الْقُبُورَ فَذَرُوا أَزْوَاجَ بَنَاتِكُمْ الَّتِي كَفَرْنَ مِنْكُمْ لَعَلَّكُمْ أَتَقُونَ [۱۸۹]</p> <p>از در خانه‌ها وارد شوید و تقوا پیشه کنید، تا رستگار گردید.</p> <p>فَإِنْ لَمْ تَجِدُوا فِيهَا أَحَدًا فَلَا تَدْخُلُوهَا حَتَّىٰ يُؤْذَنَ لَكُمْ نُوْرٌ [۲۸]</p> <p>و اگر کسی را در آن نیافتید، وارد نشوید تا به شما اجازه داده شود.</p> <p>و لِكُلِّ دَرَجَاتٍ مِمَّا عَمِلُوا وَ مَا رَبُّكَ بِغَافِلٍ عَمَّا يَعْمَلُونَ انعام [۱۲۲]</p> <p>و برای هر کس براساس آنچه انجام داده‌اند درجاتی است، و پروردگار تو از آنچه می‌کنند، غافل نیست.</p> <p>مِنَ اللَّهِ ذِي الْمَعَارِجِ مَعَارِجَ [۳]</p> <p>و از جانب خداوند صاحب درجات و مراتب است.</p>	<p>جهان هستی با اندازه‌گیری دقیق و حکیمانه و نظم و تناسب و هماهنگی آفریده شده. آفریننده آن یکی و او همان شکل ده نظم‌آفرین و هماهنگ کننده اجزای آن است. به راستی که او در قدس جلیل و در کارش بلند مرتبه و وجش کریم است. خدایی جز او نیست و از آنچه منکران می‌پندارند، منز و از آنچه ملحدان به او نسبت می‌دهند دیرتر و جلیل‌تر است (شگفتی‌های آفرینش، ترجمه توحید مفضل، ص ۴۶، از امام صادق)</p> <p>آیا می‌دانی که قدر چیست؟ یونس پاسخ داد: نه، حضرت می‌فرمایند: همان هندسه و مرزبندی است، مانند مقدار بقا و زمان فنا (ابن قتیبیه دینوری، عیون‌الآخبار، ص ۱۵۴، از امام رضا خطاب به یونس بن عبدالرحمان)</p>	<p>آرامش</p>	<ul style="list-style-type: none"> - استفاده از نقوش اسلیمی و انتزاعی و تزیینات - بهره‌گیری از پیمون- بهره‌گیری از تناسبات طلایی (استفاده از اعداد پایه ۳ و ۵) - بهره‌گیری از جفت و بد جفت در طراحی خانه‌ها - جهت‌گیری به سمت برون راسته - بهره‌گیری از ابعاد و اندازه‌گیری دقیق - رعایت هندسه و تناسبات نیکو به تبعیت از نظام آفرینش
<p>أَتُوا الْبُيُوتَ مِنْ أَبْوَابِهَا وَ اتَّقُوا اللَّهَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ بقره [۱۸۹]</p> <p>از در خانه‌ها وارد شوید و تقوا پیشه کنید، تا رستگار گردید.</p> <p>فَإِنْ لَمْ تَجِدُوا فِيهَا أَحَدًا فَلَا تَدْخُلُوهَا حَتَّىٰ يُؤْذَنَ لَكُمْ نُوْرٌ [۲۸]</p> <p>و اگر کسی را در آن نیافتید، وارد نشوید تا به شما اجازه داده شود.</p> <p>و لِكُلِّ دَرَجَاتٍ مِمَّا عَمِلُوا وَ مَا رَبُّكَ بِغَافِلٍ عَمَّا يَعْمَلُونَ انعام [۱۲۲]</p> <p>و برای هر کس براساس آنچه انجام داده‌اند درجاتی است، و پروردگار تو از آنچه می‌کنند، غافل نیست.</p> <p>مِنَ اللَّهِ ذِي الْمَعَارِجِ مَعَارِجَ [۳]</p> <p>و از جانب خداوند صاحب درجات و مراتب است.</p>	<p>رسیدن به کمال اسلام، سلسله مراتبی دارد و به این شرح است: اول ایمان بعد تقوا بعد از آن یقین است و یقین بسیار کمیاب است. (لوامع صاحبقرانی مشهور به شرح فقیه، ج ۱، ص ۱۴۵، از امام محمدباقر)</p> <p>این خدا را بشناسید و عمیق‌نگری کنید که این شناسی کلید بینش و کمال عبادت است و راه گذر از سلسله مراتب و رسیدن به جایگاه‌های بلند و مرتب است و با عظمت در دین و فضیلت و برتری دین‌شناسان بر عبادت پیشه، همانند برتری خورشید بر ستارگان است و هرکس دینش را شناسد، خدا از هیچ کردار او خرسند نباشد (تحف‌العقول، ترجمه حسن زاده، ص ۷۴۹، از امام کاظم).</p>	<p>آرامش</p>	<ul style="list-style-type: none"> - جهت ایجاد آرامش و سکون و حرکت گذر از در و سپس ورود به هشتی (فضایی نیمه عمومی و ایستا) و بعد عبور از دالان و ورود به حیاط و گذر از ایوان نیمه خصوصی و بسته همه نشان دهنده وجود نوعی سلسله حرکتی است - اصل ساماندهی فضاها - در نظر گرفتن سلسله مراتب عرفانی برای نیل به مقصد الهی و این سبب آرامش روحی و جسمی افراد می‌باشد - ایجاد تنوع دید و حرکت افراد - تفکیک عرصه‌های ورودی، اندرونی، بیرونی و درونی

توجه به نیازهای انسانی سادگی و قناعت

معماران سنتی همواره سعی داشتند با تکیه بر اعتقادات دینی خویش از اسراف پرهیز کنند و بنابراین ضمن پرهیز از کاربرد عناصر غیر ضروری در ساخت بنا، از حداقل امکانات نیز به صورت بهینه بهره ببرند (۲۴)

ابعاد اتاق در خانه های سنتی به طور معمول کوچک اما متناسب با نیازهای ساکنان است. این اتاق ها به طور معمول چند عملکردی هستند و وسایل به کار رفته در آن ها نیز متناسب با فعالیتهای گوناگون استفاده می شود. چنان که رخت خواب ها در شب برای خوابیدن پهن می شود و در روز نیز پس از برچیده شدن به منزله پشتی کاربرد دارد (۲۵). طاقچه ها در دیوار های خشتی، علاوه بر آن که از روزن دیوار می کاهند، فضای لازم را نیز برای چیدن وسایل روزمره مانند اینه و کتاب فراهم می آورند. کالبد و اجزای خانه باید مطابق اصل سادگی^{۱۱} و قناعت^{۱۲} باشد، خانه نباید با فضاها و وسایل غیر لازم انباشته شود و ویژگی های فضاهاى آن باید با تعداد افراد خانواده مناسب باشد. هم چنین ترکیب کردن عملکردها و چند منظوره بودن فضاها، یکی از ویژگی های بارز در مسکن سنتی ایرانیان بود. در مسکن سنتی، لزومی نداشت که هر فضا به یک عملکرد و استفاده خاص اختصاص داده شود، در این خانه ها به طور تقریبی اتاق ها مختص یک کاربری نبودند و فعالیتهایی مثل خواب، غذا خوردن، مطالعه، مکالمه و مشورت میان افراد خانواده می توانست در هر اتاقی انجام بگیرد (۲۶). در معماری بومی با

توجه به پیروی نقشه، نما، و فضاهاى خانه از یک الگوی عام کل گیری و نظام ساخت فضاهاى تثبیت ده، تطبیق زندگی روزانه و فصلی با تنظیم روابط افقی و عمودی خانه و استفاده از فضاهاى مختلف در ساعات مختلف روز و در فصول مختلف میسر شده است. فضاهاى چون تابستان نشین، زمستان نشین، زیر زمین، بالاخانه و پشت بام امکان تطبیق خانه با شرایط مختلف زندگی را فراهم می آورد (۲۷). ساخت حوض و کاشت گیاهان مناسب به همراه استفاده از عناصر نیمه ثابت نظیر تخت، در تطبیق فضای حیاط با نیازهای فصل تابستان موثرند (۲۸). انعطاف پذیری بیشترین تاثیر را در تعریف میزان تعامل دارد، چنین استدلال می شود که انعطاف پذیری فضا پاسخگوی افراد متعدد با شرایط اجتماعی مختلف است. از این رو این فضا افراد بیشتری را به تعامل ترغیب می کند چنانچه فضا در زمان های مختلف برای افراد متفاوت نقش مناسبی داشته باشد، مطلوبیت بیشتری خواهد داشت (۲۹). مسکن علاوه بر کارایی داشتن و قابل استفاده بودن فضا باید از نظر استفاده کنندگان نیز دارای مطلوبیت لازم باشد (۳۰). در نتیجه باعث ایجاد پیوندهای اجتماعی مردم و مکان می گردد. پیوند فضای اتاق به حیاط و ایجاد تداوم بصری و ایجاد یکپارچگی فضایی و نفوذ نور و هوا از طریق ایوان - ریز فضاهاىی که تبدیل به کل فضا و بالعکس می شوند در خانه های سنتی می تواند محلی برای پیوند های انسانی باشد.

نظم پذیری و انتظام :

هندسه در علوم اسلامی، پیوند تنگاتنگی با مفهوم قدر در قرآن دارد (۳۱). یکی از تظاهرات زیبایی در نظم و تناسب هندسی تحقق پیدا می کند. نظم و تناسب را در ساختار جهان و انسان و حتی جلوه های متنوع طبیعت می توان دید. هندسه جوهر مجرد اشکالی است که در طبیعت وجود دارد. در اشکال هندسی اجزا به وحدت می رسند و می توان مثل حضور مصداق ها در مفهوم کلی، حضور اجزا را در اشکال هندسی ادراک کرد (۳۲). هندسه، نیارش و پیمون و گز، در تمام مراحل تکوین یک اثر معماری نقش اساسی دارد (۳۳). هندسه ایرانی به وسیله معماران ایرانی به وسیله اشکالی از گیاهان و جانوران نمود یافته است. در بنای تاریخی معماری، تمام اندازه ها در کمال خود (ارتفاع، طول و عرض) و در اجزای ترکیب کننده آن (شامل الگوهای هندسی سطحی) وابسته به هم بوده و هرگز از هندسه جدا نبوده اند (۳۴). در تمام مراحل ساخت یک خانه سنتی، رابطه و همبازی تنگاتنگ هندسه و پیمون و بهره گیری از تناسب های خاص نقش اساسی داشته است. این تناسب ها در نماها نیز رعایت شده و تکرار اهنگ های خاص در نما را به ارمغان آورده است. رعایت اندازه ها و تناسب ها موجب گردیده که معماری از کیفیتی بالا برخوردار شده و از حد معیار قابل قبول نزول نکند. پیمون علاوه بر آنکه در نقشه و اندازه ی پایه ها و ستون ها اثر دارد؛ بلکه حالت و هیئت نما و در و پنجره و نسبت بین آنها را نیز معین می کند و پی از همه در پوشش درگاه ها، ایوانها، طاق ها و گنبدخانه ها تاثیر دارد؛ به طوری که از پیش معلوم است مثلا طبره یا ضخامت گنبد یا دهانه ی مشخص در هر نقطه چه اندازه است (۳۳). با مراجعه به اندازه های فوق مشاهده می شود که این اندازه بر اساس قواره و اندازه های مردم وار معماری ایرانی بوده است. ارتفاع درها به اندازه ی یک مرد متوسط القامه بوده است. در پای در، استانه می گذاشتند (۲۶ سانتی متر یا یک چارک). تناسب ظاهر خانه با نیازهای واقعی ساکنین آن و فرهنگ جامعه و اصول اسلامی است. نظم و انتظام^{۱۳} در خانه های سنتی زمینه لازم را برای القای آرامش و معنویت^{۱۴} را پدید می آورد و موجب برقراری پیوندهای اجتماعی سالم بر مبنای ارزش های اخلاقی می شود مصادیق نظم در هندسه معماری سنتی ایران عبارتند از هندسه مرکزگرا همچون حیاط مرکزی و گنبد خانه که هر دو ساختار هندسی با مضمون جمع گرایی^{۱۵} در یک فضای مرکزی جهت پیوند اجتماعی مردم و مکان می باشند.

سرزندگی و شادابی:

رابطه انسان با طبیعت در واقع رابطه بعد روحی انسان با سایر ابعاد و عناصر وجودی وی است. رابطه انسان با طبیعت در واقع رابطه بعد روحی انسان با سایر ابعاد و عناصر وجودی وی است یعنی این رابطه روند خود آگاهی انسان را تسهیل و سیر تکاملی انسان را ممکن می نماید (۲۶). در منظر فرهنگ اسلامی، عناصر عالم خلقت، آیات و نشانه های پروردگار هستند. نگاه آیه ای به طبیعت و عناصر آن از جمله

گیاهان، آب و ... منجر به نقش مهم این عناصر در معماری معناگرا^{۱۶} می شود. از این رو است که معماران مسلمان همواره از عناصر طبیعی به طور مستقیم در فضا سازی بنا و از موتیف های با مضمون طبیعت به طور غیر مستقیم در تزیینات و جزئیات بنا استفاده کرده اند (۳۵). خانه ی مسلمانان با حیاط داخلی محصورش و از چهار جانب و یا باغ محصور که در آن چاهی یا چشمه ای هست، باید مشابه این جهان باد، خانه، به روی و یا خارج بسته است، و بدین گونه زندگی خانوادگی از حیات مشترک جدا و سوا گشته و فقط بالای آن به سوی آسمان باز است که آسمان از آن طریق، در پایین، در چشمه ی آب حیاط انعکاس می یابد (۳۶). معماران سنتی عقیده داشتند که عالم سراسر مواهب خداوند است و بکارگیری صحیح این مواهب و احترام به آنها گونه ای از شکرگزاری به شمار می آید (۳۷). یکی از دل بستگی های ایرانیان در ساخت خانه ها ایجاد ارتباط دیداری بین اتاق و فضای بیرون آن است. گشادگی، فراخی و دید آزاد داشتن، جزو طبیعت ایرانی است، حتی در حال حاضر نیز همین طور است (۲۵). از سویی تالار حوض خانه با در نظر گرفتن کاربرد آن در هنگام مهمانی های تابستانی، کانون تزیینات خانه های تاریخی به شمار می رفته است. این فضا نیاز به نوعی پیوند معماری و طبیعت را با عنصر آب برقرار می کرد. به طور معمول یک سمت حوض خانه به طرف حیاط یا صحن باغ و سقف آن بلندتر از فضاهای مجاور، برای رعایت سلسله مراتب فضایی بوده است (۳۸). فرهنگ خانه سازی کشور ما از دیرباز بر اساس حیاط مرکزی و طبیعت گرایی (از ساخت کاسته و به فضای باز افزوده شود) بوده است (۳۹). قرار گیری طبیعت در خانه های سنتی تغذیه نفس روحانی و سیرت جوهری انسان است. خانه های سنتی به تعبیر عرفانی به درون خود توجه کرده و باعث ایجاد فضای سرزنده و شادابی جهت بهره وری افراد و تعاملات مثبت و ایجاد پیوند های اجتماعی مردم و مکان با طبیعت می گردد. معماران سنتی به کارگیری مواهب و احترام به آن ها را جهت استفاده انسانها از گونه های شکرگزاری می دانستند و برقراری ارتباط بین طبیعت و انسان از مصادیق احترام و شکرگزاری بوده است.

آرامش:

هنگامی که آدمی وارد مسکن سنتی می گردد، با موجودیتی متفاوت از بیرون روبه رو می شود، به آن معنا که انسان با گذر از خارج و ورود به داخل سیری از کثرت به وحدت انجام می دهد. هر فضای داخلی، خلوتگاه و محل توجه به باطن و هر فضای خارجی جلوه گاه و مکان توجه ظاهر است در این حالت که سیر و سلوکی از ظاهر به باطن انجام می شود و مسکن سنتی رنگ معنویت به خود می گیرد (۲۶). سلسله مراتب یکی از اصول حاکم بر مجموعه ها، اجزا و پدیده هایی است که به طور طبیعی در جهان هستی به عنوان یک کل وجود دارند و یا به دست انسان طراحی و ایجاد می شوند و با توجه به آنکه به طور اصولی هستی موجودات در کائنات تابع سلسله مراتبی تعریف شده است، نقش غیر قابل انکار آن در تعریف اجزای کل یک مجموعه و هویت بخشی به آنها قابل ذکر است (۴۰). یکی دیگر از مصداق های ایجاد آرامش

پیوند اجتماعی مردم و مکان را بدون داشتن هیچ گونه مزاحمتی برای سایر افراد خانواده میسر کرد.

احترام به هم‌نوع:

در فرهنگ ایرانی احترام به هم‌نوع^{۳۱} اصل بسیار مهمی بوده است. ساخت خوابگاه در خانه ایرانی با اندازه های خرد و پهناور بودن تالار و سفره خانه برای ارج نهادن به مهمان می باشد (۴۵). در معماری سنتی ایران سکوهایی را در کنار سر در خانه ها بر پا می شد تا محلی برای استراحت و همچنین در امان نگه داشتن افراد گذری از ناملایمات جوی بواسطه سقف سر در و سکوهایی پیر نشین باشد و تجلی واقعی نمود اخلاق در یک نمونه کوچک و ساده فضای معماری باشد (۴۶). در فرهنگ ایرانی مهمان از منزلت خاصی برخوردار است. در نمای ساده خانه های شهرهای کویری معمولا دارای سردری مجلل است که این امر خود به دعوت کنندگی بنا و مهمان نوازی^{۳۲} ساکنین اشاره دارد.. حیاط بیرونی خانه به مهمانان اختصاص دارد و اتاق مهمان واقع در آن معمولا دارای یک شاه نشین است که به بزرگ مهمانان و یا بزرگ خانه تعلق دارد (۴۷). لذا اصل احترام به هم‌نوع از اصول اساسی فرهنگ جامعه و اصول اسلامی است که به صورت کاربردی باعث ایجاد پیوندهای اجتماعی مردم مکان در فضاهای معماری می گردد

نتیجه گیری

ایجاد پیوندهای اجتماعی بین مردم و مکان در خانه های سنتی رابطه ای مستقیم با توصیه های اخلاقی^{۳۳} و شاخص های دینی ما دارد که در حقیقت ارتباط انسان همراه با تمایلات همزیستی و برقراری اعتدال^{۳۴} میان خود و دیگران و مکانهای اجتماعی را در بردارد. با این اوصاف ارزشهای انسانی، اخلاقی در پیوندهای مردم و مکان با توجه به دانش فنی و معنوی معماران به شیوه های متنوعی دیده می شود و به همین علت نتایج کاردر کالبد معماری خانه های سنتی کاملا نسبی می باشد و در نتیجه هویت اسلامی در آثار نیز تحقیقی نسبی دارد. نتایج تحقیق بازگو کننده آن است که کالبد معماری سنتی با توجه به اصول اخلاقی اسلامی که هم اکنون در خانه های سنتی مشهود می باشد دلیلی برای ارتقای کیفیت پیوندهای اجتماعی مردم - مکان می گردد. پیوندهای اجتماعی در خانه های سنتی طی چند راهکار از جمله: آداب و معاشرت و همبستگی بین مردم و احترام به هم‌نوع و نظم و انتظام فضای خانه های سنتی و احساس آرامش محیطی و سرزندگی و شادابی رعایت گردیده است و معماران سنتی این مولفه های اخلاقی را در اولویت طراحی خود قرار داده اند.

ملاحظه های اخلاقی

در این پژوهش مروری با معرفی منابع مورد استفاده اصل اخلاقی امانت داری علمی رعایت و حق معنوی مولفین آثار محترم شمرده شده است.

روانی در خانه های سنتی، درونگرا^{۳۵} و رو به درون بودن خانه است. در این گونه خانه ها امکان اشراف^{۳۸} و احاطه از بیرون خانه به درون آن منتفی می گردد و همچنین مرکز خانه و حیاط مرکزی از سر و صدای کوچک و فضاهای عمومی اطراف در امان می ماند. این نوع تفکیک و استقلال خانه از محیط پیرامون، خود باعث به ارمغان آوردن آرامش به درون می گردد. (۴۱). پس از گذشتن از سلسله مراتب شهر و رسیدن به خانه ورود به آن نیز دارای سلسله مراتبی است. در خانه ایرانی شخص پس از گذر از در به فضای هشتی می رسد که نیمه عمومی است و نیمه ایستا، سپس از دالان می گذرد و به حیاط خانه می رسد. حیاط به عنوان یک فضای واسطه به فضاهای پیرامون خود معنی داده و سپس از آن گذر از ایوان نیمه خصوصی و ورود به اتاق خصوصی و بسته، همه نشان دهنده وجود نوعی سلسله مراتب حرکتی در مسکن برای رسیدن به آرامش و سکون است این نوع تفکیک و استقلال خانه از فضاهای پیرامونی نیز خود باعث به ارمغان آمدن آرامش درونی برای افراد در پیوندهای اجتماعی در فضاهای مختلف خانه می گردد و محیط را به مکانی برای آرامش و سکونت جهت پیوندهای اجتماعی و تعاملات مطلوب می کند و از آشفتگی های مختلف جلوگیری می کند.

همبستگی:

یکی دیگر از آداب معاشرت با مردم، روحیه هماهنگی و همبستگی^{۳۹} است، زیرا از جمله حقایق انکار ناپذیر لزوم اتحاد و همبستگی در یک اجتماع است. لازمه زندگی خوب زندگی اجتماعیست، یعنی باید نیروهای کوچک و بزرگ به یکدیگر بپیوندند تا بتوانند در پرتو اتحاد و تبادل افکار، در رفع مشکلات خود گامهای موثری بردارند (۴۲). آیین اسلام، براساس قرآن مجید، مومن را کسی توصیف می کند که امر به معروف و نهی منکر می کند. اسلام اصل لزوم زندگی اجتماعی و مسئولیت اجتماعی و مسئولیت مشترک افراد بشر را از بدیهیات می شمارد (۴۳). مسئولیت اجتماعی^{۴۰} به مفهوم ایجاد تعهدات شخصی در ارتباط با اجتماع است (۴۴). در گذشته، بیشتر خانواده های ایرانی دارای ساختار گسترده بوده اند، در این نوع خانواده، زندگی جمعی خاصی بر مبنای سلسله مراتب سنتی، بین دو یا سه نسل متوالی از یک خانواده در جریان بوده است. همچنین رابطه با همسایگان و سایر افراد محله نیز در زندگی افراد جا داشته است. بر همین اساس، روابط و بده بستانهای بین افراد پررنگ است. برای نمونه، تعامل اعضای خانواده با دیگر افراد محل، گاه در ورودی و حیاط خانه ها نیز انجام میشود. این ویژگی لزوم وجود چنین فضاهایی در داخل و خارج را نشان می دهد. بسیاری از فعالیتهای در خانه وجود دارد به صورت جمعی و در فضاهای مشترک بوده است. (سر سفره نشستن، خوابیدن در پشت بام، و گذراندن اوقات فراغت در حیاط هنگام عصر، شب نینی روی تخت حوض، نذری پختن، روضه امام حسین، احیای شب های قدر و...) به علاوه گستره دامنه این ارتباط های جمعی با همسایگان و سایر افراد محل منجر به شکل گیری فضاهای هشتی، بیرونی و... در این خانه ها گردیده که امکان برقراری

واژه نامه

خانه های سنتی
اجتماعی اخلاق
اجتماعی روابط
حیات اجتماعی
اهداف معنوی
عواطف درونی
احساس مسئولیت
تمامات اجتماعی
جامعه پذیری
باور
سادگی
قناعت
نظم وانتظام
ارامش و معنویت
جمع گرایی
معماری معناگرا
درونگرا
اشراف
همبستگی
مسئولیت اجتماعی
احترام به هم‌نوع
مهمان نوازی
توصیه های اخلاقی
اعتدال

8. Hakimi M. (1964). Mutant hymns. 1st ed. Qom: Publication Our Reason. (In Persian).
9. Soltani Renani M. (2005). Ethical properties of desirable society in the interpretation of Allameh Tabatabai. [MA thesis]. Qom: Qom University. (In Persian).
10. Nadimi H. (1995). The young men and the architects of the history of architecture and urbanization. Soffeh; 7(21). (In Persian).
11. Frozande A, Noghrehkar H, negad MA. (2009). The secret to the immortality of architectural envoy and the more works. Analysis of the Modernist Attitudes; 6(12):31-44. (In Persian).
12. Madanipor A. (2000). Designing urban approach to the social and spatial process. Translated by: Mortazai F. Tehran: Transmission Company. (In Persian).
13. Rezai Sharif A. (2012). Link with the school theories research and measurement methods. Tehran: Diyar Publishing House. (In Persian).
14. Pakzad J. (2009). The way of thoughts in urbanism. Tehran: Shahidi Publishing House. (In Persian).
15. Hiati H, Vasigh B, Madanizadeh SH. (2019). The manifestation of the ethical components in the architecture of the traditional warm climate of Iran. Ethics in Science and Technology; 13(4):1-7. (In Persian).
16. Falahat M. (2005). The role of the physical plan in the sense of the place of the mosque. Journal of Fine Art; 22:42-35. (In Persian).
17. Low S, Altman M. (1992). Place attachment: a conceptual inquiry. 1st ed. New York: Plenum Press.
18. Falahat M. (2006). The concept of the sense of place and its constituent elements. Journal of Fine Art; 26:57-66. (In Persian).
19. Frozande A. (2011). The sense of belonging to the place and its constituent elements. Urban Identity Journal; 8:27-37. (In Persian).
20. Motalebi G. (2006). Recognition of form and functional relationship in meaning. Journal of Fine Art; 25:55-64. (In Persian).
21. Haghdel M. (2017). Analysis of social participation from the perspective of the Quran. Arts and Culture Studies; 2(3):28. (In Persian).
22. Mirshokrai M. (2002). Market and ceremonies. 1st ed. Tehran: Moon Art. (In Persian).
23. Hashemi SM, Asefi M, Mohajeri M. (2017). Developing human space with creativity in opening the space of traditional Kerman homes. Quarterly Journal of Islamic Architectural Research; 5(14):4-19. (In Persian).
24. Bemanian MR. (2015). The study of ethical values in the traditional architecture of desert cities in Iran Case study: Yazd. Cultural Community Research, Humanities Research Institute and Cultural Studies; 6 (2):14. (In Persian).
25. Pirmia M. (2007). Iranian architecture stylistics. Sorosh Publishers; 26:162-163. (In Persian).
1. Traditional houses
2. Social ethics
3. Community relations
4. Social life
5. Spiritual goals
6. Internal emotions
7. Responsibility
8. Social interactions
9. Sociability
10. Belief
11. Simplicity
12. Satisfaction
13. Order and order
14. Peace and spirituality
15. Collectivism
16. Meaningful architecture
17. Introverted
18. Nobles
19. Correlation
20. Social responsibility
21. Respect for your fellow man
22. Hospitality
23. Ethical advice
24. Moderation

References

1. Waxman L. (2004). More than coffee and examination of people, place, and community with implications for design. [Ph.D. thesis]. Florida: Florida State University.
2. Tabatabai M. (2002). The balance in the interpretation of the Koran. Translated by: Mosavi M. Qom: Islamic Publishers Affiliated with the Community of Qom Seminary Teachers. (In Persian).
3. Ragheb A. (1981). Vocabulary in the strange Koran. 1st ed. Beirut: Daralshmie.
4. Ameri M. (2016). Analyzing the position of neighborhoods in controlling citizen abnormal behaviors with emphasis on the concept of identifying neighborhoods. Journal of Urban Management; 1(5). (In Persian).
5. Tabatabai M. (1982). The balance in the interpretation of the Koran. Tehran: Allameh Tabatabai Scientific and Intellectual Foundation. (In Persian).
6. Motahari M. (2012). The purpose of life. 1st ed. Tehran: Sadra Publishing House. (In Persian).
7. Falsafi M. (1957). Ethics in terms of coexistence and values. 1st ed. Tehran: Islamic Educational Publishing Board. (In Persian).

- desert cities. *Shiite Science and Research Journal*; 6(2):73. (In Persian).
38. Fatehi M, Fazlelahi A. (2006). Water in desert architecture. Ardestan: Regional Conference on Desert Architecture, Islamic Azad University. (In Persian).
39. Farshchian AH, Masood A. (2018). Recovered from the architecture of the central courtyard of Iran in the center of green urbanism and architecture. *Journal of Green Architecture*; 4(10):50. (In Persian).
40. Ghaforin M, Pai sokhan M, Hesari E. (2017). The typology of the spatial organization and the hierarchy of entry in Iranian homes with an emphasis on confidentiality. *Physical Development Planning Publication*; 2(3):129-144. (In Persian).
41. Haiati H, Aminpor A, Madani A. (2017). The effect of the principle of women's privacy on the architecture of Iranian homes based on Islamic teachings. *Journal of Women and Culture*; 8(32). (In Persian).
42. Mahdavi Kani M. (2011). Beginning points in practical ethics. Tehran: Islamic Culture Publishing Office. (In Persian).
43. Ahmadi M. (2012). Pathology of ethical and social problems in Iran society. *Social Ethic Research Bulletin*; 4: 129-165. (In Persian).
44. Sabeti Fadawi J. (2012). Methods and approach for citizen's social participation attraction towards formation of municipality social organ. *Scientific Conference Articles of Municipality as Social Organ*; 2: 697-721. (In Persian).
45. Nazi S, Vafamehr M. (2015). Ethics in architecture. *Ethics in Science and Technology*; 5(23):111. (In Persian)
46. Ebrahimi A, Farshchian A. (2014). The relation between ethics and technology in architecture for the Islamic society. *Journal of Islamic Architecture Research*; 1 (4):122. (In Persian).
47. Pourmand H, Bemanian M, Mahdavinogad MJ, Samadzade S. (2015). The study of ethical values in traditional architecture of desert cities of Iran Case study of Yazd. *Cultural Community Studies of the Institute of Humanities and Cultural Studies*; 6(2):59-88. (In Persian).
26. Okhovat H. (2015). Investigating the role of Quran verses and Shi'i hadiths in the formation of the traditional housing structure. *A Quarterly for Shi'ite Studies*; 13(52):226. (In Persian).
27. Einifar A. (2003). A model for flexibility analysis in traditional Iranian housing. *Architecture and Urban Art*; 13:64-77. (In Persian).
28. Gharipor M, Einifar A, Shian H. (2007). A comparative study of flexibility in residential architect in Iran and Japan. *Eternal*; 55:24. (In Persian).
29. Taghipour M, Soltanzadeh H. (2016). Investigating the role of environmental organization in residents' social interaction in residential of Shiraz. *Spatial Geography Planning*; 1(20):98. (In Persian).
30. Samadifard Z, Movahed K, Jahanbakhsh H. (2013). Localization and architectural sustainability of residential complexes by utilizing public spaces to increase social interactions. *Architecture Urban Planning and Sustainable Development*. (In Persian).
31. Bolkhari H. (2009). The mystical foundations of Islamic art and architecture are the first and second offices of the unity of existence and unity of intuition. 1st ed. Tehran: Sore Mehr. (In Persian).
32. Akbari A, Pornamdarian T, Shirazi AA, Aitoalahi HA. (2010). Spiritual knowledge and geometric cues. *Farsi Language and Literature Research*; 4(1):2. (In Persian).
33. Abolghasemi L. (2006). The norm of Islamic architecture in Iran. Tehran: Organization for the Study and Compilation of Sciences of Universities. (In Persian).
34. Kharazmi M, Afhami R. (2010). Applied geometry of decorating the architectural effects of Iran before Islam. *Ethics in Science and Technology*; 3:1-8. (In Persian).
35. Bemanian MR, Azimi SF. (2010). Reflection of the implications of the Islamic worldview in architectural design. *Iranian Islamic City*; 46. (In Persian).
36. Raminpor A, Madani R, Haiati H. (2015). Recognizing the concepts of housing and housing based on Islamic teachings. *Urban Management*; 4(2). (In Persian).
37. Pormand H, Bemanian MR, Samdzadeh S. (2015). Investigating the ethical values of traditional Iranian